

Миљан ГОГИЋ*

О ПОВЕЉИ КРАЉИЦЕ ЈЕЛЕНЕ АНЖУЈСКЕ ЗА СЕЛО ЗАТОР (1276–1306)

ABSTRACT: This paper analyses the contents of the text of the charter issued by Queen Helen of Anjou to the village of Zator—which is in the immediate vicinity of Kotor—during her reign in Zeta (1276–1306). The charter has been preserved in multiple transcripts, as well as Italian translations. The charter states the boundaries of the village, as defined by Queen Helen, which were established on the site. Penalties are prescribed in the case of any unlawful use of this area by the surrounding population. The charter stipulates legal norms which determine the pecuniary tributes paid by the inhabitants of the village, in relation to court proceedings. A fine is prescribed for any breach of these norms. The paper concludes that a part of the border of the village of Zator had corresponded with a part of the border of the Kotor district since the first half of the 14th century.

KEY WORDS: Helen of Anjou, Kotor, Zator, ruka, pečat, posluh, district

Када је 1276. године збацио са престола свог оца, краља Уроша, краљ Драгутин је, по ријечима састављача Даниловог зборника, одређене земљишне посjede додијелио на управу мајци, Јелени Анжујској. Зна се поуздано да је она управљала Зетом, односно њеним највећим дијелом, Требињем, крајевима око Плава и Горњег Ибра.¹ Власт краљице Јелене у Зети протезала се готово до сâмог града Котора, а односила се, у неким случајевима, као што ћемо видјети, и на становништво те комуне.

* Аутор је научни сарадник на Историјском институту УЦГ.

¹ О владавини краљице Јелене Анжујске видјети: *Животи краљева и архиепископа српских од архиепископа Данила II*, приредио Ј. Мирковић, Београд, 1935; *Историја Црне Горе II/1*, Титоград 1970, 46–61 (С. Ћирковић); М. Поповић, *Српска краљица Јелена Анжујска између римокатоличанства и православља*, Београд, 2010.

Малобројна је изворна грађа која говори о ближим односима краљице Јелене и которске комуне.² Један од ријетких докумената који говорио томе јесте повеља коју је она издала селу Затор (данашњи Шпиљари). Овом повељом најприје се уређују границе села Затор, па се прописују и казне за кршење неповредивости атара тог села. Затим се у повељи наводенеке норме које су се тичале судског поступка, да би на крају била одредба о кажњавању у случају да се не поштују норме прописане у повељи. Као таква, ова исправа пружа доста значајних података на основу којих се може видјети један фрагмент односа српских власти према поданицима, како оним који су им били непосредно потчињени, тако и оним који су уживали одређени степен аутономије. Она представља свједочанство о примјени одређених правних института који се тичу судског поступка у средњовјековној српској држави, познатих и из других извора. Допуњена доцнијим изворима, као што ћемо видјети, повеља јесте и посредно свједочанство о проширењу которског дистрикта које је у једном тренутку успиједило.

Повеља којом краљица Јелена одређује границе села Затор није сачувана у оригиналу. До сада је било познато постојање више преписа и превода на талијански језик текста ове повеље, од којих су неки публиковани а више њих мало је познато широј научној јавности. Један препис текста повеље краљице Јелене за село Затор, са пергаментног предлошка, начинио је 20. августа 1470. године српски которски канцелар *Natalinus de Methico*. Препис је урађен по налогу Габријела Бертуђија, кнеза и капетана Котора. Тај препис помиње Луиђи Машек у свом дјелу *Manuele del regno di Dalmazia*, гдје даје латиничну транскрипцију текста повеље и непотпуни превод на талијански језик, наглашавајући да је пергамент на којем се налазио текст повеље био у јако лошем стању. Такво стање предлошка резултирало је испуштањем једног мањег дијела текста повеље, који Луиђи Машек, вјероватно није могао да прочита.³

Мало је познато да се у рукописном материјалу који је Љубомир Стојановић својевремено припремао за трећу књигу збирке „*Старе*

² Јелена Анжујска је иступала као заштитник католичанства у зетским приморским градовима. Њој се приписује оснивање фрањевачких манастира у Котору, Улцињу и Скадру. О томе видјети: D. Farlati, J. Coleti, *Illyricum sacrum VI, Venetiis*, 1800, 440, VII, 12, 13, 44, 59, 188, 309; Г. Суботић, *Краљица Јелена Анжујска - ктитор црквених споменика у Приморју*, ИГ 1–2, Београд 1958, 13–140; В. Живковић, *Проповеднички редови у касносредњовековном Котору*, ИЧ L (2003), Београд 2004, 67–85; L. Vleheva Čelebić, *Hrišćanstvo u Boki 1200–1500*, Podgorica, 2006.

³ L. Maschek, *Manuele del regno di Dalmazia*, Anno V, Zara 1875, 162, нап. 2; G. Gelcich, *Memorie Storiche sulle Boche di Cattaro*, Zara 1880, 86; Ђ. Бубало, *Писана реч у српском средњем веку*, Београд 2009, 60. О овом српском канцелару у Котору видјети: Н. Фејић, *Которска канцеларија у средњем веку*, ИЧ, 27 (1980), 5–62, 55.

српске повеље и писма“ налазе два преписа, као и превод на талијански језик текста повеље коју је краљица Јелена издала селу Затор. Први од њих јесте препис ове повеље који је учинио Александар Соловјев, а који је припремајући га штампу редиговао Љубомир Стојановић. Препис је учињен је, како стоји у испису, са предлошка који се налазио у Задарском архиву.⁴ Тај препис Александар Соловјев је искористио да приреди текст ове повеље у својој збирци „*Одабрани споменици српског права*“.⁵ Ради се о истом предлошку са којег је Луиђи Машек донио препис у латиничном транскрибованом облику, о чему свједоче празнине у тексту повеље који је издао Соловјев. Оне се поклапају са празнинама које у латиничној транскрипцији текста повеље даје Луиђи Машек. Поменути препис доспио је у Задар прије него што је грађа из Котора пренесена у тај град 1883. године. У грађи која је 1952. године враћена у Котор нема наведеног преписа повеље.⁶

Транскрибован текст ове повеље, између два свјетска рата, дат је и у „*Гласнику народног универзитета Боке Которске*“.⁷ Уз текст повеље не дају се никакви подаци о предлошку са којег је препис учињен.⁷

Између два свјетска рата, Душан Вуксан у „*Записима*“ доноси, такође транскрибовани, потпуни текст ове повеље. За тај препис каже: „Врло слаб и невјешт препис. На пергаменту: прилог волуминозној парници Шкаљара и Шпиљана око неких земаља. Данас у полиц. Архиву у Котору“.⁸ Међу поменутом рукописном грађом која се налази у Архиву САНУ налази се препис ове повеље који је урадио Душан Вуксан. За тај препис, у забиљешци у том материјалу, каже се да представља млађи препис и да се његов предлошак налази у Полицијском архиву у Котору. Његова транскрипција разликује од транскрипције текста повеље који је Душан Вуксан објавио у „*Записима*“.⁹

⁴ Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1. *КРАЉИЦА ЈЕЛЕНА (УРОША I) потврђује међе граду Котору око 1309*, № 216(?). Даље: Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1, *Препис из Задра* (Љ. Стојановић). Повеља је била исписана у 12 редова, испод којих се налазио потпис. На постојање тих преписа и превода пажњу нам је скренуо и љубазно уступио на коришћење проф. др Ђорђе Бубало, редовни професор на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду, на чему му се овдје захваљујемо.

⁵ А. Соловјев, *Одабрани споменици српског права*, Београд 1932, Краљица Јелена утврђује међе и повластице села Затора (дат. 1278–1308), 88, № 49.

⁶ О грађи из Которског архива која се чувала у Задру: А. Milošević, *Stari kotorski arhiv u Zadru*, *Vjesnik ZA* 18 (1916), 233-264.

⁷ *Повеља, којом српска краљица Јелена утврђује међе и повластице села Затор (између 1278. и 1308)*, *Гласник народног универзитета Боке Которске*, 1–3 (1935), 17.

⁸ Д. Вуксан, *Христовуљ краљице Јелене*, *Записи*, год. XI, књ XIX (1938), 111.

⁹ Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1. Даље: Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1, *Препис из Котора* (Д. Вуксан). Приређивач планиране треће књиге у посебној забиљешци издвојио је разлике преписа текста који даје Душан Вуксан у од-

У истом рукописном материјалу Архива САНУ, припреманом за трећу књигу, налази се препис превода на талијански језик поменуте повеље, који је, такође из ондашњег Полицијског архива у Котору учинио Душан Вуксан. Тексту претходи кратка забиљешка у којој стоји: *Copia tratta da un'altra simile esistente nelle mani del Valioso di Spigliari scritta in carta bergamina*. Испод текста тог превода налази се текст на латинском језику који садржи потврду коју је начинио канцелар *Franciscus Viti*.¹⁰ Овај превод, како ћемо видјети, настао је са истог предлошка са којег је Душан Вуксан објавио текст повеље у „*Записима*“, односно оног чији се препис трудом исте особе налази у Архиву САНУ.

Последње издање ове исправе приређено је у оквиру издања „*Зборник средњовековних ћириличких повеља и писама Србије, Босне и Дубровника I*“. У уводу издања се говори о препису који се налазио у архиву ондашњег которског Среског начелства, уз констатацију да је тај препис изгубљен. Издање је приређено на основу сачуване фотографије.¹¹

Проучавајући грађу која се налази у Знанственој књижници у Задру, у рукописном зборнику „*Documenti e relazioni risgnadanti la storia di Cattaro e delle Bocche delle origini sino all 1813, specialmente nei suoi rapporti al Montenegro*“ нашли смо текст превода на талијански језик повеље краљице Јелене за село Затор (Сл. бр. 1, 2.). Прије текста превода налази се забиљешка: *Copia estratta d'altra carta pergamenata esistente appresso lo Sboro di Scagliari, dietro il Castello della citta di Cattaro, la qual carta pecora e scritta in illirico*. Повељу је јуна 1804. године превео Никола Пасквали, са предлошка на српском језику, записаног на пергаменту.¹² Овај превод текста повеље, рекло би се, највише се разликује од осталих преписа, односно превода повеље. Општа оцјена превода била би да га карактерише убацивање неких ријечи и сентенци којих нема у преписима, као и испуштање неких мањих дјелова текста који се наводе у готово свим осталим преписима. Те разлике могле би се приписати предлошку са којег је превод урађен, или пак прије нестручности

носу на текст преписа са предлошка који се налазио у Задру, а којег је учинио Александар Соловјев.

¹⁰ Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1.

¹¹ *Зборник средњовековних ћириличких повеља и писама Србије, Босне и Дубровника, књ. I, 1186–1321*, приредили В. Мошин, С. Ћирковић, Д. Синдик, Београд 2011, Повеља краљице Јелене о селу Затору код Котора (1276–1308), № 110, 409, 410. Тај предлошак био је исписан такође у 12 редова, са потписом испод. Редови текста не поклапају се са редовима из преписа који је са предлошка из Задра учинио Александар Соловјев.

¹² Знанствена књижница Задар, Збирка рукописа, *N.o dell inventario 22594, Ms 564, Documenti e relazioni risgnadanti la storia di Cattaro e delle Bocche delle originisino all 1813, specialmente nei suoi rapporti al Montenegro*, 7, 7а.

преводиоца који није могао да, њему и временски и културно ипак недовољно блиско писмо и текст рукописа, преведе на адекватан начин. Чини се да је преводилац дао себи слободу да у превод убацује ријечи за које није имао упориште у предлошку, макар оним данас нама познатим. Може се поуздано казати да је и овај препис настао за потребе судског спора, који се почетком 19. вијека водио између Шкаљара и Шпиљара.

Одсуство оригинала, односно нестанак сачуваних пергаментних преписа, тачног времена издавања, одређене сумње у њен садржај због постојања више преписа чији се текстови у неким мањим детаљима разликују, чини се да су били мотив да се ова повеља углавном само помене приликом анализирања односа Котора и краљице Јелене, без детаљније анализе њеног садржаја.¹³ Повеља је готово у потпуности занемарена приликом анализирања правних института средњовјековног права који се помињу у њој, а познати су и у другим изворима средњег вијека.

Сматрајући да је, од тренутно познатих и доступних преписа ове повеље, најближи оригиналу онај који је из Задарског архива, на основу преписа Александра Соловјева, редиговао Љубомир Стојановић, а који се чува у Архиву САНУ. Његов препис узећемо као основни за анализу садржине исправе (изузимајући мјеста гдје је текст оштећен). Текстове осталих преписа, издања, као и превода повеље доносимо у додатку.

Након симболичке инвокације, повеља почиње ријечима: пнше кралѣство мн да ѿ видемо всакогѣ створи мнлѣтъ крѣства мн [ко]торѣмъ внше Котора.¹⁴ У диспозиционом дијелу, у наставку, наводе се међе села Затор, што се чини на следећи начин: что избрѣте крѣство мн ннхъ земле почннши ѿ шврла право на пестннъ градъ. ѿ пестнна грѣ право в крѣтъць ѿ крѣтца како гредѣ вхогѣ в звѣрънакъ н како тече потокъ звѣрънатки в запѣтно в мокръ плочѣ долѣ полѣ которьска а гора заторьска.¹⁵ Од мјеста и топонима који се помињу у повељи на терену се може утврдити постојање готово сваког од њих. Шврла односно Скврда је Шкурда, ријека, његушка понорница. Наредни топоним који се помиње у исправи јесте пестннъ градъ. Ради се о брду Пестинград (1009 м.) које са сјевероистока наткриљује Котор, удаљеном око 1000 метара од старог которског града. крѣтъць из повеље јесте данашњи врх Крстац (920 м). На њему су се у средњем вијеку, као и данас, укрштали путеви ка Тројици, Његушима и Ивановим Коритима.

¹³ Тако је сумњу у ову повељу изражавао Павао Буторац, који истиче да нико од познатих „сабирача“, наводећи ту Тадију Смичикласа, Ивана Кукуљевића Сакцинског и Франца Миклошича, не доноси ни изворник, ни превод повеље (P. Butoras, *Territorijalni razvitak Kotora*, Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku X-XI (1962–1963), 43–101, 21.).

¹⁴ Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1, *Препис из Задра* (Ј. Стојановић)

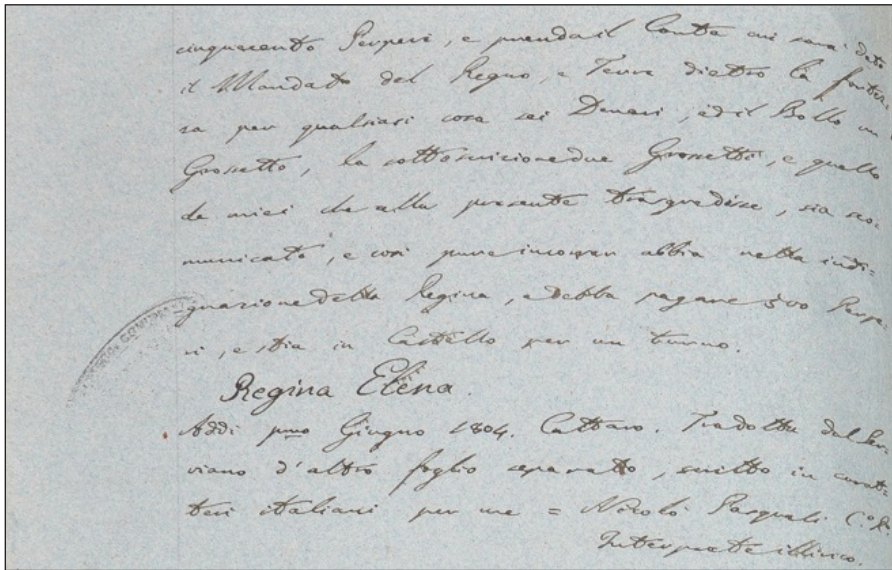
¹⁵ Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1, *Препис из Задра* (Ј. Стојановић)

Traduzione. Copia estratta d'altre carte portuguesane, esistente
 appresso lo Nostro di Scaguar, detto il Castello
 della città di Cattaro, la qual carta persona
 è mitta in illico.

Segue la mia Reggenza, affissi ora noto e
 sicuro di quelli del mio Regno cui venne con-
 cessa la nostra Grazia, sotto la fortessa sopra
 Cattaro, quale ritrovo le loro terre per mio Regno,
 principia da Sunda a diritto cammino verso Pe-
 tetin Grad: da Petetin Grad direttamente a Kan-
 stag: da Kanstag lungo la strada che conduce alla
 fiumana Vucirinaz, e come sopra il torrente
 Vucirinaz sotto il monte a Nova Piazza, in
 giù nella pianura di Cattaro, Monte di Anzani,
 Poche se alcuna s'introducesse entro quella
 Montagna verso il suo alenco, o passasse o
 lavorasse, debba pagarcela casa della Regina

Слика бр. 1.

Звѣрњакъ јесте локалитет Звјерињак који се налази код двадесет пете серпентине пута који данас од Његуша води до Котора. Од њега, правцем југоисток-сјеверозапад, почиње да тече потоњк звѣрњачки који и данас постоји као Звјерињачки поток, а извире на око 900 метара надморске висине. Његово корито, у доба аустријске владавине уређено је изградњом подзида и каскада, како би се спријечило девастирање простора кроз који је поток протицао. Заплетно из повелје јесте данашњи локалитет Затезно које се налази на простору Мокре Плоче. Поменута мокра плоча као последњи међник, и данас под тим називом постоји и засеок Шкаљара. Кроз Мокру Плочу протиче Звјерињачки поток. Дужина његовог тока од изворишта до Мокре Плоче износи око 1000 метара, док је дужина његовог тока кроз Мокру Плочу око 700-800 метара. У њега се, низводно, код данашњег моста, гдје почиње простор Мокре Плоче, са лијевог стране уливају Мочила, мањи поток. Одатле Звјерињачки поток тече у правцу сјевера, ка заливу у који је улива.

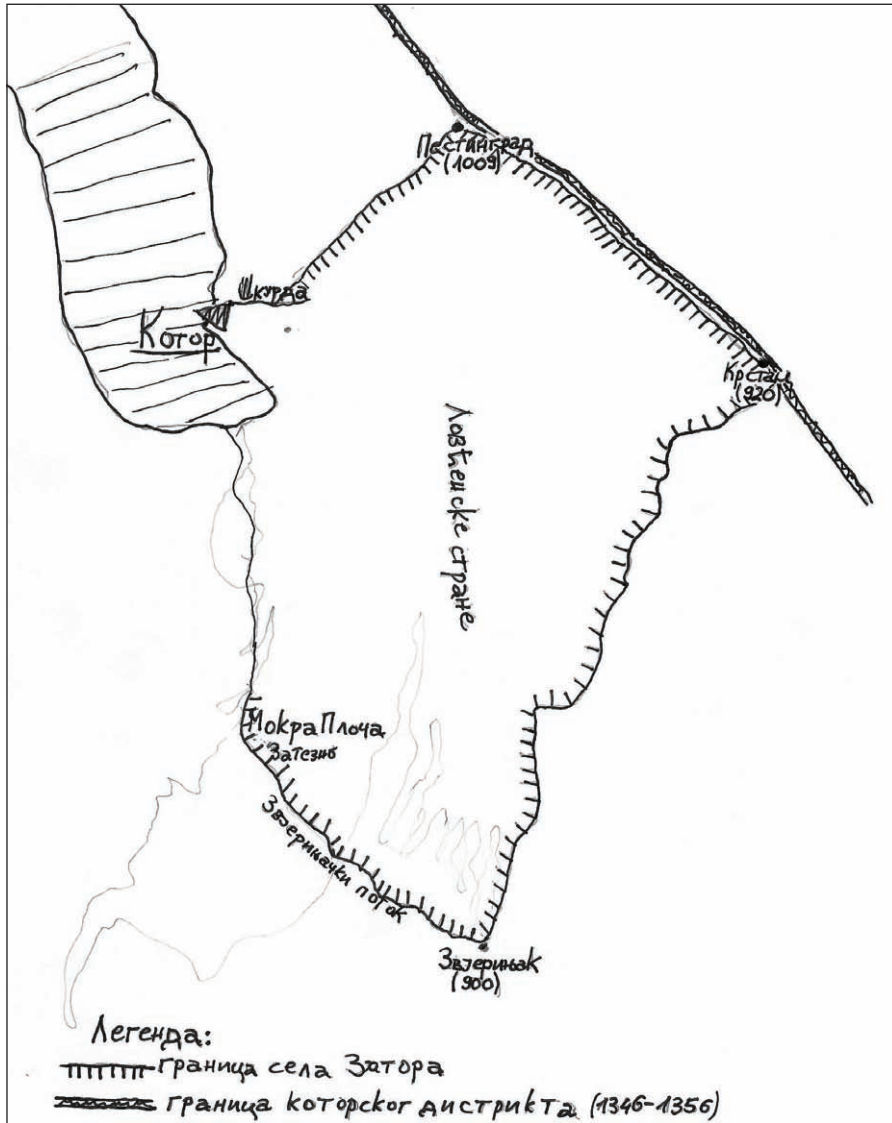
Слика бр. 2.

Ако бисмо на терену покушали да утврдимо куда је ишла граница наведеног посједа додијељеног селу Затор, онда би се могло рећи да је вјероватно почињала од изворишног предјела ријеке Шкурде, односно њеног кањона, да би од њега готово окомито, сјевероисточним правцем, ишла на Пестинград. Од овог брда граница је, у правцу југоистока, преко села Књажев До, била усмјерена на врх Крстац. Даље је, у правцу Звјерињака, линија разграничења ишла, готово ка југу, старим путем који се углавном пружао правцем сјевер-југ, преко потеза Вјешала, Вељи Бријег, Мали Ториун, Скалица, Подно Бријега, Ловреч, Раковта, Пећине, Трешњева Рудина, Граница, до локалитета Звјерињак. Звјерињачким потоком, који тече, како је казано правцем југоисток-сјеверо-запад, граница атара овог села била је до локалитета Затезно које се налази на простору засеока Мокра Плоча, гдје се завршавао његов атар.¹⁶ (Скица бр. 1). Простор обухваћен наведеним границама обухватао је, доминантно, брдовито и планинско подручје, са врло мало обрадивих површина. Значај овог села није се, услед недовољних обрадивих површина, толико огледао у његовим природно-географским карактеристикама као простора погодног за живот и настањивање, колико у његовом географском положају.¹⁷ Простор села Затор у средњем вијеку, може се

¹⁶ Током обиласка залеђа Котора податке на терену пружили су Марјан Шантић и Нико Перовић, на чему им овдје изражавамо захвалност.

¹⁷ С. Накићеновић, *Бока, антропогеографска студија*, Београд, 1913, 232, 233.

казати, представљао је спону између града Котора и његовог ширег залеђа. Преко њега је ишао пут који је из Котора водио у унутрашњост средњовјековне Зете и даље Рашке.¹⁸ На постојање некадашњег назива

Скица бр. 1.

¹⁸ О путевима који су из Котора водили у унутрашњост детаљно видјети: Г. Шкриванић, *Путеви у средњовековној Србији*, Београд, 1974.

села Затор свједочи данас локалитет Затор. Он се налази изнад Лабудове пећине, 200 метара сјеверно од тврђаве Светог Ивана.

Одређивањем граница наведеног села (долг полк которско а гора заторска) јасно се прави разлика између простора који је у том тренутку припадао Котору, односно његовом дистрикту, са једне стране, и селу Затору, односно српској држави, са друге. Которанима су припали равничарски крајеви, док су Заторчани били упућени на брдовита и планинска подручја.¹⁹

Након што је наведено која територија припада селу Затор, у наставку повеље краљице Јелене наводе се санкције за особе које би се усудиле да самовласно користе територију села Затор. Онај ко би, без сагласности становништва села Затора, користио ту територију за обраду или напасање стоке дужан је да плати краљици Јелени пет стотина перпера на име казне (да тко нидь влѣзе в то брѣдо безъ ннхъ волѣ нли пастн нли тежати, да плати крѣствѣ мн ѿ сѣть перперѣ).²⁰ Ова санкција свакако се односила на становништво которског дистрикта. Особа која је тако нешто учинила имала је могућност да затражи заштиту, о чему се говори у наставку повеље. Пошто је тај дио повеље у препису који доноси Александар Соловјев непотпун (н да знма..... њ..... зат ...ѣ крѣства мн....) принуђени смо да се ослонимо на навод из преписа који је учинио Душан Вуксан, а који се данас чува у Архиву САНУ. У поменутом препису тај одјељак гласи: н да знма на комъ вѣдаде за рѣкѣ кнезѣ крѣства мн.²¹ Правни институт рѣка добро је познат у српском средњовјековном праву. У правним споменицима средњег вијека могао је имати више значења, а што је био случај, као што ћемо видјети, у овој повељи.²² У поменутом случају рѣка је означавала заштиту под коју се стављао починилац поменутог дјела за које се краљици плаћала новчана казна, онај ко би самовласно, без дозволе становништва Затора, користио територију села.²³

¹⁹ Дистрикт је била територија над којом се распростирала власт комуне. На њему је важио посебан правни режим који су уређивале комуналне власти О дистрикту Котора: Р. Вутогас, *Teritorijalni razvitak Kotora*, 43–100; И. Синдик, *Комунално уређење Котора од друге половине XII до почетка XV века*, Београд, 1950, 18–30; М. Антоновић, *Град и залеђе у Зетском приморју и северној Албанији у XIV и XV веку*, Београд 2003, 199–209; С. Ћирковић, *Повеља цара Стефана Душана о границама Котора 1346–1355 (предаја из XV века)*, ССА, 10(2011), Београд 2011, 37–59.

²⁰ Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1, *Препис из Задра* (Ј. Стојановић).

²¹ Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1, *Препис из Задра* (Ј. Стојановић); Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1, *Препис из Котора* (Д. Вуксан).

²² *Лексикон српског средњег века*, с. в. рука, Београд 1999, 634 (С. Шаркић) (Даље: *Лексикон*); С. Шаркић, *О значењу израза „рука“ у српском средњовековном праву*, *Истраживања* 18(2007), 73–78.

²³ Видјети: Т. Тарановски, *Историја српског права у немањихкој држави*, Београд 1996, 743, 744; С. Шаркић, *О значењу израза „рука“ у српском средњовековном праву*, 74, 75.

Тражење заштите односило се на обраћање кнезу, који је био дио органа власти краљице Јелене. Заштиту, која се помиње, кнез је наплаћивао оном који ју је тражио, односно оном који је позван на суд, о чијем се плаћању говори нешто даље у повељи. Кнез који се помиње у повељи вјероватно је био неки локални властелин, чиновник. Представљао је дио органа локалне власти које су постојале на простору којим је управљала краљица Јелена.²⁴

У наставку повеље додијелене селу Затор наводе се неки правни институти који су примјењивани приликом судских поступака вођених на подручју Затора и њихове новчане вриједности. Најприје се наводи да су, на име глобе, за било који прекршај, морали да плате шест динара (н глоба заторцѣмъ за що годѣ ꙗ́ динарь).²⁵ Наредна такса која се наводи у повељи јесте печат за коју су морали да плате један динар (н печать динарь).²⁶ У питању је такса за недолазак позваног на рочиште.²⁷ Након печата, као следећа глоба наведен је послух (н послухъ динарь).²⁸ Он је означавао судску таксу за саслушавање свједока.²⁹ Као последњи правни институт у повељи је наведена рѣка, за коју се плаћало два динара (рѣка ꙗ́ динара).³⁰ Овдје је рѣка вјероватно означавала судску таксу коју је плаћао позивач за судску заштиту коју је затражио, у овом случају већ поменутом кнезу.³¹ Ово би, дакле, био примјер да се у истој исправи правни институт рѣка користи у два значења.³²

Последња одредба која се наводи у исправи односила се на санкције у случају да неко од краљичиних поданика прекрши шта је у исправи забиљежено. Та особа била би проклета, а од владара би примила гнијев и срѣбу, уз плаћање казне у износу од пет стотина перпера и

²⁴ О установи кнеза видјети: К. Јиречек, *Историја Срба I*, Београд, 1981², 258, *II*, Београд, 1981², 15–16; *Лексикон*, s. v. кнез, 299–301 (Р. Михаљчић); Р. Михаљчић, *Владарске титуле обласних господара*, Београд 2001, 88–103.

²⁵ Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1, *Препис из Задра* (Ј. Стојановић). О глобама у српској средњовјековној држави видјети: *Лексикон*, s. v. глоба 116 (Б. Марковић).

²⁶ Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1, *Препис из Задра* (Ј. Стојановић); а печат ꙗ́ динар (Архив САНУ, *Препис из Котора* (Д. Вуксан));

²⁷ *Лексикон*, s. v. печат, 510–513 (Д. Синдик).

²⁸ Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1, *Препис из Задра* (Ј. Стојановић); послух динар ꙗ́ (Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1, *Препис из Котора* (Д. Вуксан)).

²⁹ *Лексикон*, s. v. Послух, 561 (Б. Марковић); С. Шаркић, *О значењу израза „рука“ у српском средњовјековном праву*, 76.

³⁰ Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1, *Препис из Задра* (Ј. Стојановић).

³¹ Видјети: Т. Тарановски, *Историја српског права у немањихкој држави*, 744; *Лексикон*, s. v. рука, 634 (С. Шаркић).

³² Рѣка је могла означавати и таксу за узимање тужбе у поступак (*Лексикон*, s. v. рука, 634 (С. Шаркић)). Душановим закоником (члан 84) ова правна установа је укинута (*Душанов Законик*, приредио Ђ. Бубало, Београд 2010, 91, 179).

обавезу да стражари у кули (и тко снѣ потвори ѿ моѣхъ си да ѿ проклетъ, а такови да приде гневъ и наказан ѿ краљевствующаго и да плати крѣткъ мн ѿ сѣть пеперь и да стонъ . . . ли по ѣданъ редомъ).³³ На крају исправе налази се кратак потпис ауктора повеље: КРАЉИЦА ЈЕЛЕНА.³⁴ Стражарење у кули, а што се види из других, потпуних преписа тог дијела повеље, подразумева јо је вјероватно обавезу да прекршилац норме обавља дужност стражара у неком мањем фортификационом објекту на подручју под влашћу краљице Јелене. Вјероватно је било у питању мање утврђење које је контролисало неко подручје, односно комуникацију, могуће и на подручју самог Затора преко којег је, као што је казано, водио пут ка унутрашњости.

Садржина свих издања и до сада познатих преписа ове повеље нуди могућност да се изнесу нека запажања о предлошцима са којих су издања и преписи учињени. Јасно је да је један предлошак био онај који се налазио у Задру и који је, на основу преписа Александра Соловјева редиговао Љубомир Стојановић, садржао палеографска решења блиска средњем вијеку. Са тог предлошка текст ове повеље приредили су Луиђи Машек и Александар Соловјев. Вјероватно је са овог предлошка учињен превод на талијански који доноси Луиђи Машек. Када је у питању Котор, поређењем садржине текстова издања и текстова преписа, може се уочити постојање, рекло би се, више предложака. Наиме, у сва три текста ове повеље који се везују за Душана Вуксана (издање, препис, превод), у уводном дијелу повеље, налази се ријеч *Добрић* – *Dobrich*. Она се не сретла у осталим ћирилским издањима и ћирилском препису, везаним за предлошке који су између два свјетска рата постојали у Котору. Даље, само се у његовим текстовима користи ријеч *работати*, док се у осталим издањима наводи ријеч *тежати*. Такође, једино код њега у препису су дате у потпуности словне новчане вриједности за све казне и давања која се наводе у повељи. Све би ово говорило о постојању два предлошка ове повеље у Котору између два свјетска рата. Један се може везати за рад Душана Вуксана и други, са којег је текст приређен у „*Гласнику народног универзитета Боке Которске*“ и у „*Зборнику средњовековних ћириличких повеља и писама Србије, Босне и Дубровника*“. Док су текстови које даје Вуксан потпуни, онај из поменутог „*Гласника*“ и последњег издања садрже оштећења. Текстови повеље у њима показују велику идентичност, упркос различитим принципима транскрипције. Могло би се казати да је

³³ Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1, *Препис из Задра* (Љ. Стојановић)

³⁴ Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1 *Препис из Задра* (Љ. Стојановић). Детаљна дипломатичка анализа исправа које су издавали српски владари у 14. и 15. вијеку може се наћи у радовима који се објављују у часопису *Стари српски архив*.

новооткривени текст превода на талијански језик из Знанствене књижице у Задру учињен управо са овог предлошка. Према томе, резимирајући казивање о предлошцима повеље краљице Јелене за село Затор, може се рећи да су постојала најмање три предлошка са преписом текста повеље.

Повеља не садржи датум када је издата, нити њени садржински елементи то сугеришу. Због тога је приређивачи обично датују периодом њеног управљања Зетом, које се новијим сазнањима може везати за период 1276–1306.³⁵

У повељи се каже *Створи мнлостъ кралекства мн под Торцемъ више Котора*, што говори да се сам чин издавања повеље одиграо у близини Котора, вјероватно на подручју самог Затора. Текст повеље јесте свједочанство о једном времену, да је српска држава имала право да се мијеша и у унутрашња питања которске комуне када се радило о кажњавању престапа којима се угрожавала имовина становништва које је било непосредно потчињено српском владару. Иако се то директно из садржине повеље не може видјети, може се претпоставити да је повеља издата на тражење житеља села Затор, који су на тај начин хтјели да заштите своје посједе и имовину од становништва са подручја дистрикта. Оскудност услова за привређивање на том подручју утицала је да становништво заштити и то мало обрадивих површина које су им омогућавале егзистенцију. Стављање под заштиту тог подручја краљица Јелена је искористила да становништву села пропише и норме које су се тицале глоба и судских такси.

Садржина повеље говори да се становништво которског дистрикта бавило и сточарством, те да је стока са подручја дистрикта напасана на сусједном подручју, које није било под режимом комуне. Санкције за ту активност, како се види, биле су велике.³⁶ Слично је било и са земљорадњом, дешавало се да становништво дистрикта обрађује земљу која је припадала Затору, односно српској држави.

Село Затор, у поменутој повељи краљице Јелене у саставу српске државе, у документима која потичу из периода који је наступио, сретамо и у једном другом статусу. У неком тренутку који је улиједио, а мо-

³⁵ С. Марјановић-Душанић, *Повеља краља Милутина опатији св. Марије Ратачке 1306, март 15.*, ССА 1(2010), 13-29.

³⁶ Которске комуналне власти су још крајем 12. и почетком 13. вијека доносиле мјере којима су санкционисале штете које је обрадивим површинама причињавала стока. Те мјере, тада донијете, у нешто измијењеној форми ушле су доцније у Статут (М. Gogić, *Prilog proučavanju stočarstva u srednjovjekovnom Kotoru, Tematski zbornik radova „Održivi razvoj planinskih područja- iskustva, izazovi i perspektive“*, Radovi sa naučnog skupa održanog na Žabljaku, 14-16. septembra 2016.god, Podgorica 2018, 191–198)

гуће још и за живота краљице Јелене, село Затор, односно простор који се наводи у повељи постао је дио дистрикта града Котора. То се десило свакако прије средине 14. вијека. Сачувани су преписи повеља српског цара Душана, које наводно потичу из 1346–1355, за које се у науци сматра да у ствари представљају њихову прераду из 15. вијека, из периода када је Котор прихватао млетачку власт. У тим повељама наводе се границе которског дистрикта које је потврдио цар Душан. У опису тих граница каже се да је гранична линија которског дистрикта, на подручју Његуша, ишла, између осталог, *à cherstecz, in pestin grad etc.* односно *à Carstaz, in Pestigngrad etc.*³⁷ Ови топоними (Крстац и Пестинград), како је изложено, представљају и граничне међе села Затор у повељи краљице Јелене. То би значило да је простор села Затор средином 14. вијека улазио у састав которског дистрикта и да су неки дјелови границе овог села (на потезу од Крсаца до Пестинграда) представљали тада, истовремено, и границу которског дистрикта. Потврда да је простор села Затор током прве половине 14. вијека био дио которског дистрикта налази се и у одредбама Статута которске комуне. У одлуци од 18. априла 1346. године наведена су подручја и мјеста гдје се одлукама которских органа забрањује садња винове лозе. Међу тим просторима наведена је, поред осталих, забрана садње винограда и *in Zapezna*. Право да комунални органи прописују овакве норме које су се примјењивале на то мјесто јасно свједочи да је наведени простор улазио у састав которског дистрикта.³⁸ Могуће је да је Затор ушао у састав дистрикта када и Грбаљ, почетком 14. вијека.³⁹ Вјероватно су, истовремено са заокруживањем аутономије,

³⁷ С. Ђирковић, *Повеља цара Стефана Душана о границама Котора 1346–1355 (прерада из XV века)*, 41, 44 (са навођењем старијих издања повеља). Аутор доноси текст повеље која се налази у штампаном издању Статута из 1616. год., као и препис повеље из тзв. Бизантијевог зборника, који се налази у Архиву ХАЗУ у Загребу. У млетачком рукопису которског Статута наведени дио повеље гласи: *a cherstecz In pestingrad etc.* (Biblioteca Nazionale Marchiana: *Statuta et privilegia civitatis Cathari, saec XV, Cod. Lat. V 32, № 2636, 107v*).

³⁸ *Statuta civitatis Cathari*, apud R. Maietum, Venetiis 1616, 247, 248 (*De vineis non plantandis in certis locis. Cap. CCCCXXIX*); *in sapečna (Statuta et privilegia civitatis Cathari, saec XV, Cod. Lat. V 32, № 2636, De vineis non plantandis in certis locis, Cap. CCCCXXVIII, 99r)*; И. Синдик, *Комунално уређење Котора од половине XII до почетка XV столећа*, 61.

³⁹ Почетком XIV вијека дошло је до знатног проширења которског подручја тако што је око 1306/1307 године жупа Грбаљ ушла у састав которске комуне. То је учињено свакако прије 1. октобра 1307. године када је извршена прва подјела Грбаљске жупе, забиљежена у Грбаљском катастику (Знанствена књижница Задар, Збирка рукописа, *Catasticum novum partis superiores et inferiores zuppe de Gerbili ms. 820*; Р. Butorac, *Teritorijalni razvitak Kotorа*, 71; I. Stjepčević, *Kotor i Grbalj*, Split 1941 = *Arhivska istraživanja Voke Kotorске*, Perast 2003, 181–318, 196–201; И. Синдик, *Комунално уређење Котора од половине XII до почетка XV столећа*, 58; *Историја*

которске власти тада успјеле и да прошире територију, између осталог, и добијањем села Затор.⁴⁰

Из забиљешки на нововјековним преписима, односно преводима ове повеље, види се да је у новије вријеме дошло до проблема око граница између села Затор-данашњих Шпиљара и сусједних Шкаљара, од којих их раздваја Звјерињачки поток. Они су тим поводом водили, како се наводи, „волуминозне“ судске парнице. Као доказно средство на суду коришћена је и повеља краљице Јелене. За потребе судског поступка прављени су њени преписи, односно преводи, од којих су неки допрли и до нас.⁴¹ Био би то још један примјер да су документа из средњег вијека преживјела доба у којем су настала, налазећи примјену у другој епохи, уживајући тако *fidem publicam*.

Црне Горе I, 78 (С. Ћирковић); М. Маловић Ђукић, Котор и подела Грбља у средњем веку, *Просторно планирање у југоисточној Европи (до другог светског рата)*, ур. Б. Миљковић Катић, Београд 2011, 285-304.). Током четврте деценије XIV вијека Которани су од српског краља Душана добили и Бијелу, Крушевице и Леденице, сјевероисточно од града (И. Синдик, *Комунално уређење Котора од половине XII до почетка XV столећа*, 29.).

⁴⁰ Заокруживањем аутономије которске комуне сматра се усвајање статутарних норми којима се уређује да Которани немају право да се у међусобним споровима обраћају суду српског владара, нити да у доказном поступку користе исправе које су издали српски владари (И. Синдик, *Комунално уређење Котора од половине XII до почетка XV столећа*, 79.).

⁴¹ У которском архиву, из периода 15. - почетак 19. вијека, налази се веома обимна грађа судске провенијенције, гдје би се вјероватно могли наћи подаци о тим парницама, а које до сада нијесу улазиле у сферу већег научног интересовања. О грађи која се чува у Которском архиву видјети: *Водич кроз архивску грађу са сумарним инвентарима музејских и црквених фондова и збирки*, Котор 1977.

ДОДАТАК

ПРЕПИСИ, ИЗДАЊА И ПРЕВОДИ ПОВЕЉЕ КРАЉИЦЕ ЈЕЛЕНЕ
ЗА СЕЛО ЗАТОР (1276-1306)

† Пнше кралекство мн да ꙗе
вндемо всакоу створи мнлѣтъ|кѣрѣства
мн [ко]торцѣмъ внше Котора что изобрѣте
кѣрѣство мн ннхъ земле по|чннши ѿ шврла
право на пестиннъ градъ ѿ пестинна гра
право в крѣ|тъць ѿ крѣтца како греде
вхога в звѣрнакъ н како|тече потокъ
звѣрнати н запечнѣно в мокрв плочѣ
долъ полѣ которско| а гора заторска да
тко нмъ влѣзе в то брѣдо безъ ннхъ волѣ
нан пастн| нан тежатн да платн кѣрѣств
мн ꙗе сътъ перперъ. н да взнма..... в.....
зат| ... в кѣрѣства мн.... н глоба заторцѣмъ
за що годѣ ꙗе дннарѣ|н печатѣ дннарѣ н
послѣхъ дннарѣ. рука в дннара. н тко
снѣ потвори ѿ| моѣхъ сн да ꙗе проклетъ.
а такоу да принде гневъ н наказан ѿ|
кралекствѣющаго н да платн кѣрѣств мн
ꙗе сътъ перперъ. н да стон в|. . н по ѣдан
редомъ

КРАЉИЦА ЈЕЛЕНА

(Архив САНУ, Историјска
збирка, бр. 7935/1. КРАЉИЦА ЈЕ-
ЛЕНА (УРОША I) *потврђује међе*
граду Котору око 1309, Редиго-
вани препис Љубомира Стојано-
вића, на основу преписа Алексан-
дра Соловјева из Задарског архи-
ва, припремљен за штампу)

Piše kraljevstvomi, da jest
vedeno vsakomu, stvori milost
kraljevstvami potorinem više katora,
što izobrzete kraljevstvomi njih zem-
lje počamsi od šurla pravo na Pestin-
grad, od Pestingrada pravo u Krstac,
od krstca kako grede uhodja u Zvjero-
ronak, i kako teče otok Zjeronjakin u
Zapečno u mokru ploču. dolu polje
kotersko i gora zatorska. da tko im
uljeze u to brdo bez njih volje, ili
pasti, ili težati, da plati kraljevstvu-
mi pet sot perper, i da uzima.....
kraljevstvami. i globa za to jemu za
što godje šest (3) dinar, i pečat dinar,
posluh dinar, ruka dva dinara. i tko
sije potvori od moijeh da je proklet,
a takovi da prime gnjev, i naka-
zan od kraljevstvujuštago, i da plati
kraljevstvumi pet sot perper, i du sto-
ju u kašteli po jedan redom.

Kraljica Ielena.

(L. Maschek, *Manuele del*
regno di Dalmazia, Anno V, Zara
1875, 162, nap. 2)

Scriue la mia regia maesta che sia manifesto a chadauno Fa la gratia la mia regia maesta a quelli drio casali soura Cataro che troua la mia regia maesta loro tereni. Comenzando da Schurla verso Pestingrad, da Pestingrad drita in Krstac, da Krstac et come core i torente Zveronjak i xapezno e mochra plozza cum el pian de Cataro et la montagna de xator. Et se alchun li intra in chustiera senza lor uolunta houer passar ouer lauorar che pagi alla mia regia maesta ppi. cinquecento et chi toca da chi sera dato in pena el cento della mia regia maesta con pena ali fatori grossi sieno. e la bulla grossa do ordine del mio comandamento che sia punito con ppi. a mia maesta; Et che paga ala regia maesta cinquecento ppi. et che staga in castelo ordine.

Regina Ielena.

(L. Maschek, *Manuele del regno di Dalmazia*, Anno V, Zara 1875, 162, nap. 2)

† Пише кралѣвство ми да јестъ видемо всакому. Створи милость крал(ев)ство ми (За)торѣцмъ више Котора, что избобрѣте кралевство ми нихъ земле почънши од Скурла право на Пестинь Градъ, одъ Пестина Града право у Кръстѣцъ, од Кръстѣца како гредѣ уохога у Звѣронакъ и како тече потокъ звѣронячки у Запечно у Мокру Плочу; долу поле которско, а гора заторска. Да тко имъ улѣзе у то брьдо безъ нихъ воле или пасти, или тежати, да плати кралевству ми 5 сътъ перперъ. И да узима..... зат...ъ кралевства ми. И глоба Заторцемъ за шо годѣ 6 динарь; и печать динарь; послухъ динарь; рука 2 динара. И тко сие потвори од могахъ си, да јестъ проклетъ, а такови да приме гниевъ и наказанъ од кралевствующаго и да плати кралевству 5 сътъ перпер. И да стои у [каште]ли по једанъ редомъ.

КРАЛИЦА ЈЕЛЕНА.

(А. Соловјев, Одабрани споменици српског права, Београд 1932, Краљица Јелена утврђује међе и повластице села Затора (дат. 1278–1308), 88, № 49)

Пише Краљество ми да не вјеровано васакому. створи милост Краљества ми. под Торцем више Котора и Добрић изобрете Краљество ми них земље почанше од Скурде право на Пестин град, од Пестина града право у Карстац, од Карсца како гредe вхога у Звнеронак и како тече поток звнероначки у Запечно у Мокру Плочу да су тој которско, а гора заторска, да кто сам занезе у тоје бардо без них воле или пасти или работати, да плати Краљества ми 5 сат перпер и да узима на кому даде за рвкх кнезх Краљеста ми и глоба Заторцем зашто годниер 5 динар, а печат 1 динар, послух динар 1, рука 2 динара. И тко сен потвори од монех, сен да нест проклет, а таквој да примет гнев и наказанне од краљестаюшачаго и да плати и да плате 5 сат перпер и да стоне у квалнех по недан редомь.

КРАЉИЦА ЈЕЛЕНА

(Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1. Препис који је Душан Вуксан начинио са непознатог предлошка из некадашњег Полицијског архива у Котору)

Пише краљество ми да је вјеровано васакому. Створи милост краљества ми Подторцем више Котора и Добрић изобрете краљество ми них земље почанше од Скурде право на Пестин град, од Пестина града право у Карстац, од Карсца како гредe охога (?) у Звијеронак и како тече поток звијероначки у Запечно у Мокру Плочу да су тој которско, а гора заторска. Да кто сам улијезе у тоје бардо без них воле или пасти или работати, да плати краљеству ми 5 сат перпер и да узима васакому (!) даде заруку кнезу краљества ми и глоба Заторцем зашто годниер 6 динар, а печат 1 динар, послух динар 1, рука 2 динара. И тко сеј потвори од мојијех, сеј да јест проклет, а таквој да примет гнев и наказаније од краљествујушачаго и да плати; и да плате 5 сат перпер да стоје у кулијех по један редом.

Кралица Јелена

(Д. Вуксан, Христовуљ краљице Јелене, Записи, год. XI, књ XIX (1938), 111.)

Scrivete la mia Regia Maestà che sia manifesto a cadauno ha la grazia la mia Regia Maestà a quelli drio castello sovra Cattaro e Dobrich la mia Regia Maestà per terreni cominciando da Scurda e di Pestingrad e Cherstaz, e dal Cherstaz come va il torrente Sattorscha in Sapeczno in Mocra Plozza al pian di Cattaro e la montagna Sattorscha, e si alcun entrassi in tal confin senza loro volontà ovver pascoral ovvero lavorar che pagli alla mia Regia Maestà iperperi cinquecento e che li toja da chi sarà dato in pena il Comito della mia Regia Maestà e la pena alli Satorzi per ogni cosa grossi sei, de bulla grosso uno e servitù grossi uno, la mano grossi due et chi questo contraffarra delli miei dal sia maledetto, et in altro che intra in disgrazia, e che sia punito dalla propria Regia Maestà, ed che paga de Regia multa cinquecento iperperi, e che sta in Castello a uno per ordine

Regina Elena

(Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7935/1. Препис који је Душан Вуксан начинио са непознатог предлошка из некадашњег Полицијског архива у Котору, на њему се налази потврда канцелара Франческа Вите)

Пише краљевство ми да је ведемо свакому. Створи краљевство ми Под Торцем више Котора, што изобрете краљевство ми них земље почнши од Скурда право на Пестин Град, од Пестина Града право у Крстц, од Крстца како гредe ухогја у Зверонак и како тече поток звероњачки у Запечно у Мокру Плочу; долу поље которско, а гора заторска. Да кто им уљеуе у то брдо без них воље или пасти или тежати, да плати краљевству ми 5 сат перпер. И да узима накому(!) и удаде (!) за руку....ке краљевства ми. И глоба Заторцем за што годјер 6 динар; и печат динар; послух динар; рука 2 динара. И тко сеи потвори од моиех, сеи да јест проклет, а такови да примет гниев и наказанаие од краловствујуштаго и да плати 5 сат перпер. И да стои у кук.... по један редом.

Кралица Јелена

(Повеља, којом српска краљица Јелена утврђује међе и повластице села Затор (између 1278. и 1308), Гласник народног универзитета Боке Которске, 1–3 (1935) 17.)

† Пнше кралевство дн да нн вѣдомо
всакомѣ. Створи днлостъ ²кралевство
дн Подторцемъ внше Котора, что нзобрете
кралев ³ство дн ннхъ земле почаньше
одъ Скврде право на Пестин градъ, ⁴одъ
Пестина града право въ Карстаць, одъ
Крѣса како гредѣ сохога въ Звнеронакъ ⁵н
како тече потокъ звнеронакън въ Запечино
въ Мокръ Плочѣ: долъ полкѣ ⁶которско, а
гора заторска (sic). Да кто ндъ занезе въ
тоѣ бардо безъ ннхъ ⁷воле ннл пастн ннл
тежати, да платн кралевствѣ дн .ѣ. сътъ
перперѣ, ⁸н да взнма на комѣ вдаде за
рѣкъ кнезѣ кралевства (sic) дн. И глоба
⁹Заторцемъ за што годнер .S . дннар, а
печат дннар, послѣхъ дннарѣ, а ¹⁰рѣка .В.
дннара. И тко сен потвори одъ монѣхъ, сен
да несть проклетъ, ¹¹а такови да прнмет
гнневъ и наказаніе одъ кралевствующаго н да
платн ¹²н да платн (sic) .ѣ. сат перпер,
н да стонъ въ кван...по неданъ редомѣ

КРАЈИЦА ЈЕЛЕНА

(Зборникъ средњовековнихъ
ћириличкихъ повеља и писама
Србије, Босне и Дубровника, кн.
I, 1186–1321, приредили В. Мо-
шин, С. Ђирковић, Д. Синдик, Бео-
град 2011, Повеља краљице Јелене
о селу Затору код Котора (1276–
1308), 409, 410, № 110.)

Scrive la mia Reggenza affinché sia noto a ciascuno di quelli del mio Regno cui ciascuno concessa la nostra Grazia, sotto la fortezza sopra Cattaro, quale ritrovo la loro terra per mio Regno principia da Scurda a diritto camino verso Pestin Grad: da Pestin Grad direttamente a Karstaç, da Karstaç lungo la strada che conduce a la fumera Vuzvirinaz, a come nasce il torrente Vuzvirinaz sotto il monte a Mocra Piazza, in giù nella pianura di Cattaro. Monte di Oriente. Perchè se alcuno s' introducesse entro quella Montagna senza il loro assenso, o pascolare o lavorare, debbia pagare alla casa della Regina (7) cinquecento Perperi, e prenda il Conte cui sarà detto il mandato del Regno, e Terra dietro la fortezza sa per qualsiasi cosa sei Dinari, ed il Bollo in Grossetto, lo sottoscrizione due Grossetti, e quello de miei che alla presente transgredisse, sia scomunicato, e così pure imorar abbia nella indignazione della Regina, e debba pagare 500 Perperi e stia in Castello per un turno.

Regina Elena (7a)

(Знанствена књижница
Задар, Збирка рукописа, N.o dell'inventario 22594, Ms 564, Documenti e relazioni risgnadanti la storia di Cattaro e delle Bocche delle originisino all 1813, specialmente nei suoi rapport al Montenegro, 7, 7a.)

Miljan GOGIĆ

ON THE CHARTER OF QUEEN HELEN OF ANJOU FOR
THE VILLAGE OF ZATOR (1276–1306)

Summary

In the period when she ruled over Zeta (1276–1306), Queen Helen of Anjou issued a charter to the population of the village of Zator, which was located in the immediate vicinity of Kotor. The charter has been preserved in later transcripts and translations into Italian. The charter defined the borders of this village. The border started at the headwaters of the River Škurda, from where it stretched to Pestingrad Hill, located northeast of Kotor. From Pestingrad Hill, the border ran in the southeast direction to Krstac Hill, from where, in the direction of the Zvjerinjak locality to the south, it followed the old road that connected Kotor and Njeguši. Along the Zvjerinjak stream, which flows from the southeast to the northwest, the border stretched up to the Zatezno locality, which was situated at the location of the present-day village of Mokra Ploča. The charter prescribed that, in case the surrounding population used this territory for grazing or farming without permission, they had to pay the Queen a hefty fine of five hundred perpers.

The charter defined the monetary amounts for certain legal institutes which applied in the Zator area during court proceedings. These legal institutes were “glo-ba” [fine], “ruka” [hand], “pečat” [seal], “posluh” [obedience], as found in other medieval sources as well. For a violation of the provisions contained in the charter, a fine of five hundred perpers was prescribed, along with sentry duty.

Most likely already at the beginning of the 14th century, and certainly in its first half, the village of Zator became part of the Kotor district, as witnessed by the charters of Emperor Dušan on the borders of the Kotor district (1346–1356), as well as the decision of the Kotor authorities of 1346, found in the Statute of the town of Kotor.